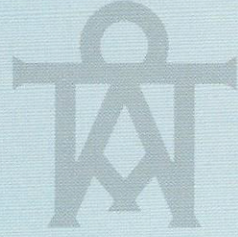

AİGAİ (AİOLİS)

2004-2016 ÇALIŞMALARI

ERSİN DOĞER

ege

AİGAI I

AİGAI (AİOLİS)
2004-2016 ÇALIŞMALARI

AİGAI (AİOLİS) 2004-2016 ÇALIŞMALARI

Ersin DOĞER

Katkı Sunanlar

Yusuf SEZGİN

Şükrü TÜL

Baykal BAŞDEMİR

Mehmet GÜRBÜZER

Mesut EROĞLU

Esen KAYA

M. Hamdi KAN

Uğur ÖZİŞİK

AİGAİ (AİOLİS)
2004-2016 ÇALIŞMALARI

Ersin DOĞER

Katkı Sunanlar

Yusuf SEZGİN

Şükrü TÜL

Baykal BAŞDEMİR

Mehmet GÜRBÜZER

Mesut EROĞLU

Esen KAYA

M. Hamdi KAN

Uğur ÖZİŞİK

ISBN 978-605-7673-92-3

© 2021, Ege Yayınları, İstanbul

Yayıncı Sertifika No / Publisher Certificate No: 47806

Bütün hakları saklıdır. / All rights reserved.

Bu kitapta yayınlanan makalelerdeki bilimsel içerik ve etik ile ilgili tüm sorumluluklar yazarlarında aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

The academic content and ethical responsibility of the articles published here rest upon their authors.
Quotations may be made with proper citation.

Baskı / Printed by

Fotokitap Fotoğraf Ürünleri Paz. ve Tic. Ltd. Şti.

Oruçreis Mah. Tekstilkent B-5 Blok No: 10-AH111 Esenler - İstanbul / Türkiye

Sertifika No / Certificate No: 47448

Yapım ve Dağıtım / Production and Distribution

Zero Prod. Ltd.

Abdullah Sokak, No: 17, Taksim 34433 Beyoğlu - İstanbul / Türkiye

Tel: +90 (212) 244 75 21 Fax: +90 (212) 244 32 09

E-mail: info@zerobooksonline.com

www.zerobooksonline.com

www.egeyayinlari.com.tr

FORTIS
Travel

Aslı Akçura ve Fortis Travel'in katkılarıyla...

“Aigai’in Neferi” Şükrü TÛL’ün anısına...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	XI
GİRİŞ (Ersin Doğer)	1
ARAŞTIRMA TARİHİ: DEĞİNMELELER, ZİYARETLER, ARAŞTIRMALAR, RESMİ VE KAÇAK KAZILAR (Ersin Doğer)	5
AİGAI'A NASIL ULAŞILIR (Dİ), NASIL GEZİLİR (Dİ) (ESKİ VE YENİ ULAŞIM OLANAKLARI) (Ersin Doğer)	19
KAZI BULUNTULARININ KATKISIYLA GÜNCELLENEN AİGAI TARİHİ (Ersin Doğer)	25
Aiol Kolonizasyonuna İlişkin Durum Tespiti	25
Aigai'ın Kuruluşuna İlişkin Sorular ve Sorunlar: Bir Malaos'u bile Yok!	26
MÖ 5. ve 4. yüzyıllar (Aigai Themistokles'i Misafir Ediyor)	30
Aigai'ın Parlak Dönemi (Hellenistik Dönem: MÖ 280-133)	33
Aristonikos İsyanı ve Roma Cumhuriyeti Egemenliği Dönemi	40
Roma İmparatorluk Dönemi	44
Çöküş, Küçülme ve Terk Ediliş Süreci	49
Geç Roma-Bizans Dönemi	53
Türk Dönemi'nde Aigai, Yuntdağköşeler Köyü ve Yuntdağı	56
AİGAI'IN SINIRLARI VE ARAZİSİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER	75
Aigai Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırması (Ersin Doğer, M. Hamdi Kan)	81
AİGAI'DA KÜLTLER (Esen Kaya)	89
2004-2016 YILLARI KAZILARI	97
Kent Planlaması ve Savunma Sistemi (Yusuf Sezgin, Mesut Eroğlu)	97
Antik Yollar ve Meydanlar (Ersin Doğer, Yusuf Sezgin)	104

Bouleuterion (Yusuf Sezgin, Mehmet Gürbüz, Baykal Başdemir)	109
Eski Bouleuterion	125
Eski Bouleuterion Bothrosu (III No.lu Bothros)	137
Yeni Bouleuterion	140
Yeni Bouleuterion Portiko	143
Yeni Bouleuterion Toplantı Salonu	144
Yeni Bouleuterion Prytaneion (?)	146
II No.lu Bothros	149
I No.lu Bothros ve Hestia Bollaia Heykeli	150
Onurlandırma Heykellerine Ait Niş	153
Antiphanes ve Ailesine Ait Onurlandırma Heykelleri	155
Bronz Heykeller	161
Diğer Plastik Eserler	163
Prytaneion - Roma Dönemi Odalar	165
Yeni Bouleuterion'un Güneyindeki Mekânlar	169
Agora (Ersin Doğer, Yusuf Sezgin, M.Hamdi Kan)	171
Yukarı Agora	171
Yukarı Agora A Yapısı	175
Yukarı Agora B Yapısı	176
Yukarı Agora Batı Stoa	176
Yukarı Agora Sarmıcı	178
Agora Binası	179
Agora Binası 6 No.lu Dükkân Kazısı	186
Aşağı Agora	188
Aşağı Agora Caddesi ve Basamaklar	189
Makellos	190
Demirkapı ve Arka Alanı (Yusuf Sezgin)	193
Agora Caddesi Kapısı (Şükrü Tül)	196
Hellenistik Dönem Kuzeydoğu Sur Kapısı (Yusuf Sezgin)	207
Akropolis Sondajı Batı Sur Duvarı Açması (Mehmet Gürbüz)	207
Nekropolis (Şükrü Tül)	210
Nekropolis'teki Eski Kazılar	210
2005 Yılı Çalışmaları	212
Aigai'da Su Temini: Sarnıçlar, Göletler ve Kocaçay (Ersin Doğer, Yusuf Sezgin)	226
Sarnıçlar	226
Yapı Sarnıçları (Avlu ve Kapalı Mekân Sarnıçları)	226
Avlu Sarnıçları	227
Kapalı Mekân Sarnıçları	227

Kamu Sarnıçları	229
1 No.lu Sarnıç	230
Demirkapı 1 No.lu Sarnıç	231
Sarnıçların Tarihlenmeleri	231
Göletler	231
Güzelhisar Çayı / Koca Çay (Antik Titnaios /Pythikos)	232
Ada1 Sektörü (Yusuf Sezgin, Mesut Eroğlu)	233
DİĞER YAPILAR	249
Kuzey Hamam (Yusuf Sezgin)	249
Gymnasion (Yusuf Sezgin, Mehmet Gürbüzler)	251
Gymnasion Hamamı (Yusuf Sezgin, Mehmet Gürbüzler)	253
Gymnasion - Tiyatro Terası (Yusuf Sezgin, Mehmet Gürbüzler)	254
Athena Kutsal Alanı (Yusuf Sezgin, Mesut Eroğlu)	255
Demeter-Kore Tapınağı (Yusuf Sezgin)	259
Apollon Khresterios Tapınağı (Yusuf Sezgin)	260
Zeus Tapınağı (?) (Yusuf Sezgin, Mesut Eroğlu)	265
Tiyatro (Yusuf Sezgin, Furkan Zih)	266
Stadion (Yusuf Sezgin)	268
Dođu Kilise (Lale Doğer)	270
SONUÇ	273
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA	275

ÖNSÖZ

Elinize aldığınız bu kitap, kurucu başkanlığını üstlendiğim Aiolis kenti Aigai'da 2004-2016 yılları arasında gerçekleştirilen arkeolojik araştırma ve kazılardan elde edilen sonuçları içermektedir. Bu tür çalışmalarda elde edilecek başarılar sadece bir kişinin özverisine değil çok geniş ölçekli kolaylaştırıcıların da katkılarına ihtiyaç duyarlar. Aigai kazı başkanlığını yürüttüğüm süre içinde uzak ve yakın birçok insandan destek gördüğümü belirtmek isterim. Burada bu desteklerin sahiplerini gelecek kuşakların bilgisine sunmanın görevim olduğunu düşünüyorum.

2004 yılının başlarında makamında ziyaret edip Aigai'da kazı izni istediğim değerli büyüğüm Müzeler ve Anıtlar Genel Müdürü rahmetli Nadir Avcı ağabeyi unutmam mümkün değil. Huzur içinde yatsın.

Zamanında aynı teşkilat mensubu olmaktan gurur duyduğum Kültür ve Turizm Bakanlığı, Müzeler ve Anıtlar Genel Müdürlüğü elemanlarından ve kazımızda hükümet temsilcisi olarak görev yapan meslektaşlarımdan gördüğüm dostluk ve yakınlıklar arazideki zorlukları unutmamıza yardımcı oldu. Manisa Kültür Müdürlüğü ve Manisa Müzesi çalışanları da kazıya karşı gösterdikleri ilgileri ile tüm övgüleri hak ettiler.

Kazının başlaması için beni cesaretlendiren ve 10 yıl boyunca maddi olarak destekleyen Anemon şirketi sahibi İsmail Akçura'ya ve tüm Akçura ailesine minnet ve şükran borcumuz var. Kazı ekibinin çalışmalar süresince rahatça barınmasını sağlayan Yuntdağköşeler köyü ilkokulunun bahçesinde inşa ettiğimiz kazı kampüsü onların destekleri ile hayat buldu.

Kazının ilk yılında ihtiyacımız olan vinç aksamını fabrikalarında üreten arkeoloji ve Aigai dostu ve şahsi dostlarım Manav ailesinin (Münevver, Mehmet ve Zeynep Manav) katkılarını hiç unutmayacağız. Söz konusu vinç kazı deposunda işlevini sürdürdükçe kendilerini anıyoruz.

Kazının ilk yıllarında Aigai Dostları Derneği'ni birlikte kurduğumuz ve kazının müdahimleri Resmîye Dinlemez ve Ebruli Tur gezginlerine, Miko'nun efsanevi babası Cenap Türksavaş ve Elçin Türksavaş'a teşekkür ederiz.

Türkiye'deki tüm klasik kent kazılarına yöneltilen ciddi eleştirilerden birisi de en üstte yer alan Bizans ve Osmanlı dönemleri kültür tabakalarının incelenmeden kaldırıldığına ilişkindir. Aigai kazısı eşim Doç. Dr. Lale Doğer ve doktora öğrencisi

Muhsine Eda Armağan sayelerinde bu eleştirilerden muaf oldu. Aigai'daki Geç Roma ve Bizans dönemine ilişkin sonuçlar ve buluntular yakında bir cilt halinde bilim çevresine sunulacaktır.

Kazının üç değerli ağabeyinden söz etmeden geçmek emeklerine saygısızlık olacaktır. Birincisi Uzman arkeolog Mehmet Önder 2004 yılının ilk gününden itibaren yanımda oldu. Gerek arazide gerekse kazıdan çıkan tüm sikkelerin temizlenmesinde, incelenmesinde ve envanterinde büyük özveri ile çalıştı. Ben kazıyı devrettim Mehmet Önder (Mehmet abi) görev bilinci ile devam etmekte.

Kazının ikinci ağabeyi çocukluk arkadaşım, İzmir Müzesi'nden emekli restoratör Uğur Özışık idi. Ağır taş kaldırma uzmanı, her taşın altından kalkan ve üstelik iyi bir arazi adamı olan Uğur Özışık gibi bir uzmanın Aigai kazısında bulunması büyük kazanç oldu. Ömürleri taşla haşır neşir olarak geçen kazı işçilerimiz Yuntdağıköseler köylülerine mimari blokları en az enerji harcayarak taşıma konusunda verdiği dersler hiç unutulmadı. Bouleuterion'da bulunan heykellerin kazı evine indirilmesi ve depoya sağ salım yerleştirilmesinde, birleştirilmelerinde büyük emeği geçti. Özellikle 29 ağır mermer parçadan oluşan Antiphanes ailesinin isimlerini taşıyan ithaf yazıtlarını bir hafta sonu tek başına birleştirerek efsane oldu.

Üçüncü ağabey erken kaybettiğimiz çok değerli dostum arkeolog Şükrü Tül idi. Engin teorik mesleki bilgisinin yanına tüm titizliği ve ayrıntılara verdiği değer ile arazide genç arkeologlar ve öğrenciler için, sağlık sorunlarına rağmen unutulmaz bir eğitici oldu. Aigai antik kenti Batı Anadolu'daki ören yerleri arasında Şükrü'nün en çok sevdiği kentlerin başında geliyordu. Ancak bozuk olan sağlığı onu oldukça zorluyor ve hepimizin endişe kaynağı oluyordu. Bu kitabın içinde Şükrü Tül'ün bizzat çalıştığı Nekropolis ve Agora Caddesi Kapısı kazılarında hazırladığı raporlar onun hoş üslubuyla yer aldı.

2004 yılında çok küçük bir grup olarak yanımda olan ve yıllar geçtikçe çoğalan arkeoloji ve mimarlık öğrencilerinin, asistanların, doktorantların tümünü saymak mümkün değil. Bunların arasından zaman içinde başka üniversitelerde öğretim üyesi olanlar ve başka yerlerde kazı ve araştırmalar yürütenler de çıktı. Hepsi ile gurur duyuyoruz. Ama burada, doktoralarını veya yüksek lisans tezlerini Aigai'dan alan öğretim üyelerine ve üye adaylarına değinmeden geçmek haksızlık olur. Her şeyden önce başkanlığı devrettiğim Yusuf Sezgin, Mehmet Gürbüzer, Asil Yaman, Emel Dereboylu Poulain, Muhammed Hamdi Kan, Ayşe Çelebi, Muhsine Eda Armağan, Baykal Başdemir, Mesut Eroğlu ve Ceyda Sönmezışık Eroğlu halen değişik üniversitelerde çalışmalarını sürdürüyorlar.

12 yıl içinde Yuntdağıköseler köyünde yerleşik çok sayıda erkek ve kadın kısa veya uzun sürelerle Aigai kazısında özveriyle çalıştı. Bir kısmı da Aigai kazı kampüsünün inşaatında emek harcadı. İstisnasız tüm Yuntdağıköseler köylülerine şükran borçluyuz. Ben şahsen ve ekip olarak onlardan çok şeyler öğrendiğimizi itiraf ederim. Haklarını helal etsinler!

Son olarak kazı başkanlığım esnasında önce öğrencilerim ve ardından meslektaşlarım olan arkeolog Elif Atay ve arkeolog Ervin İnkaya kamp müdürlüğünü büyük bir özveriyle yaptılar. En zor görev onlarındı ve bunun altından başarıyla kalktılar. Buradan elde ettikleri tecrübeyle iş hayatlarında da başarılı oldular.

Aigai kazısı 2016 yılından sonra yeni bir başkana kavuştu. Öğrencim ve meslektaşım Doç. Dr. Yusuf Sezgin bayrağı bıraktığım yerden teslim aldı ve Aigai kazısı her anlamda üzerine koyarak ilerliyor ve gelişiyor. Manisa Yunusemre Belediyesi ve İzmir Aliğa Belediyesi gibi yeni destekler umut veriyorlar. Yeni bilimsel ekibe başarılar dilerim. Yolu açık görünüyor.

Ocak 2021

Prof. Dr. Hasan Malay, İsmail Akçura ve Aslı Akçura'nın Ziyareti, 2005

GİRİŞ

1996-1998 yılları arasında Marmaris-Datça yolu kıyısında, Hisarönü - Çubucak mevkiinde bir Rodos amfora atölyesindeki kurtarma kazılarında sonra artık herhangi bir arkeolojik kazıda çalışmamaya kararlı birisi olarak görüyordum kendimi. Bir taraftan akademik kariyer basamaklarını çıkmak diğer taraftan her bilim insanında olması gereken merak duygusunu tatmin etmek özellikle arkeoloji alanında araştırmacıların ölçsüz fedakârlıklara katlanmalarına yol açıyordu. 20 yıl öncesine nazaran durum göreceli olarak bir miktar değişmesine karşın hala kişisel özveriler göstermeden yol almak pek kolay değil. Hisarönü - Çubucak Rodos Amphora Atölyeleri Kazısı belki de ülkedeki en ilginç kazıydı.¹ Kazdığımız alan Marmaris-Datça karayolunun hemen bitişiğinde çam ormanı içindeydi. Amfora atölyesinin kalıntıları asfaltın altında da devam ediyor, karşı tarafa geçiyor ve bir özel mülkiyet arazinin içinde devam ediyordu. İki kilometre ilerdeki Çubucak Orman Kampı Ağustos'un sonlarında okullar açılınca tenhalaşır, biz gider çadırlarımızı kurar, kazıyı, yemek pişirmeyi, bulaşıkları yıkamayı öğrencilerle birlikte yapar, kampın umumi tuvaletlerinden, duşlarından istifade eder, gece yarısı çadırları basan, yatakları ıslatan hızlı, şiddetli sonbahar yağmurlarına maruz kalırdık. Öğrenciliğe ilk adım attığım 1969 yılında birinci sınıftayken Keban Barajı kurtarma kazılarında başlayan mesleki maceraya Hisarönü-Çubucak kazıları ile son vermeyi düşünüyordum. Akademik kariyerin en üst basamağı olan profesörlük unvanını alınca geriye ne teşvik ve ne özendirme kalıyordu ki, iflah olmaz kolayca doyurulamayan geçmişe duyulan mesleki ilgi ve meraktan başka!

Eşimin katılmak zorunda olduğu ve temelleri yeni atılan Kuşadası Kadıkalesi'nde 2001-2003 yıllarında tecrübeli bir ağabey ihtiyacından doğan iki yıllık bir mesaiden sonra tam rahat edeceğim derken Aiolis'in önemli kentlerinden Aigai'da gerçekleştirilecek bir kazının kurucusu olma teklifi ile karşı karşıya kaldım. 10 yıldır İzmir ile Bergama arasında antik çağda Aiolis olarak adlandırılan bölge ile ilgileniyordum. Bölgenin yerlisi olmam ve ayrıntılı bir "*Menemen ya da Tarhaniyat Tarihi*" başlıklı bir kitabı hazırlama aşamasında hemen hemen tüm yerlerini gezip görme fırsatı bulmuş, Yamanlar Dağı'nda yaptığım bir yüzey araştırması sırasında keşfettiğim yeni sınır taşları gibi bilim dünyasında önemli sayılabilecek bilgilere ulaşmıştım. Son yıllarda

¹ E. Doğer 1996, 235-261; E. Doğer 1994, 195-218.